

Kieli ajattelun välineenä

Seuraavaksi tietoa kielestä ajattelun välineenä Ahaa! Aivotreenit -hankkeen kouluttajamateriaalista poimittuna.

Kieli on ajattelun väline ja oleellinen osa ajatteluprosessia. Voimme toki ajatella muutoinkin kuin kielen avulla, esimerkiksi kuvina, mutta täysin ilman kieltä eivät ajattelutaidotkaan kehity. Ajattelu on siis eri aistien välittämien havaintojen ja tietojen käsittelyä sanoja ja käsitteitä käyttämällä. Kielen avulla sanoitamme aistimaamme ja luomme käsitystämme ympäröivästä maailmasta, mutta myös itsestämme ja olemisestamme. Ajattelu on sisäistä, psyykkistä toimintaa, vaikka kieli sen väline onkin. Kieli toimii kuitenkin myös kommunikaatiomme ja vuorovaikutuksemme keskeisenä viestintäkanavana. Kielen avulla kuvaamme asioita ja välitämme toisille esimerkiksi ajatuksiamme, tietojamme ja tunteitamme. Kielen avulla voi muistella menneitä ja suunnitella tulevaa, kysyä ja vastata, kertoa, kuvitella, vitsailla tai vaikka huijata toista. Voimme kielen avulla myös muokata ajatuksiamme tai tuottaa uutta tietoa. Kielen avulla pystymme tuottamaan samastakin kokemuksesta monenlaisia ilmaisuja.

Kieli on symbolijärjestelmä, jossa tyypillisiä symboleja ovat sanat ja käsitteet. Vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ymmärtäminen ja ymmärretyksi tuleminen ovat keskeisiä. Kieli on vahvasti kytkeytynyt sisältöihin, ja kielen merkitykset ovat melko pysyviä, siksi toisetkin voivat ymmärtää tuottamaamme kieltä. Sanojen ja käsitteiden käytössä on kuitenkin hyvä olla tarkka. Jos vaikka sovimme tapaavamme ystävän kanssa ulko-ovella ”kohta” voi käydä niin, että toinen on odottanut jo kauan, ennen kuin toinen saapuu paikalle. Kohta on epämääräinen sana, joka voi tarkoittaa eri ihmisille erilaista ajan mittaa. Täsmällinen ajan määre olisi esimerkiksi 10 minuutin kuluttua, mikä olisi ilmeisesti molemmille saman mittainen aika.

Käsitteet ovat kielessämme luokittelun apuvälineitä. Ne ovat yleisesti sovittuja nimiä joillekin esineiden, asioiden, ilmiöiden ja tapahtumien luokille, kuten vaikka ”elolliset”, ”työkalut” tai

”alaikäiset”. Osa käsitteistä viittaa hyvin konkreettisiin, aistein havaittaviin luokkiin tai ryhmiin kuten esimerkiksi työkalut. Elolliset sen sijaan edustaa abstraktin tason käsitettä. Olennaista on, että asioiden luokitus perustuu joillekin havaittavissa oleville ja tunnistettaville piirteille. Käsite yhdistää joukon samaan luokkaan kuuluvia asioita eli jokaista asiaa ei tarvitse nimetä erikseen, vaan voidaan käyttää yleistä nimitystä. Voi olla yläkäsite, jonka alle kuuluu joukko asioita, jotka täyttävät yläkäsitteen kriteerit. Esimerkiksi työkalut -käsitteen alle kuuluvat saha, ruuvimeisseli, sakset, vasara ja niin edelleen. Käsitteet ovat kulttuureihin sidottuja, mutta jokaisella on myös oma henkilökohtainen käsitejärjestelmänsä.

Kieli on paitsi ajattelun myös mieleen painamisen väline. Muistaminen rakentuu pitkälle mieleen painettujen käsitteiden verkostolle ja yhden asian muistaminen palauttaa mieleen myös muita samaan rakenteeseen kuuluvia sanoja ja asioita. Muistin heiketessä myös ihmisen kielelliset työvälineet saattavat heikentyä. Yleistä on esimerkiksi se, ettei meinaa muistaa asioiden nimiä. Yksinkertainen ja tuttuakin sana voi ”pyöriä kielen päällä”, mutta ei palaudu mieleen. Tämä voi johtua monesta syystä, kuten väsymyksestä, stressistä tai keskittymättömyydestä.